

Anmeldelser

INGA FLOTO: *Historie. Nyere og nyeste tid.* Kbh., Gyldendal, 1985. 269 s.

Denne bok presenteres som en relativt populærvitenskapelig framstilling, og er blitt til som resultat av et oppdrag fra redaktørene av serien 'Videnskabernes historie i det 20. århundrede', som er basert på et initiativ fra Statens humanistiske Forskningsråd. Ansvar for den innholdsmessige ramme for framstillingen ligger også hos redaktørene og ikke hos forfatteren. Det samme gjelder for den tidsramme som forfatteren har hatt for arbeidet. To års frihet fra andre arbeidsplikter må sies å være nokså knapt for et så omfattende emne, og forfatterens innsats blir på den bakgrunn beundringsverdig.

Bokens tema er historievitenskapens utvikling i vårt århundre, men det er også avgrenset til den del av historievitenskapen som gjelder »nyere og nyeste tid«, dvs. tiden etter ca. 1500. Den sistnevnte avgrensning må karakteriseres som tvilsom og svakt begrunnet. Det sier seg nærmest selv at en såvidt kortfattet oversiktsframstilling av populær art bare kan behandle nokså almene tendenser i den vitenskapelige utvikling, og ikke i noen vesentlig utstrekning gjøre rede for behandlingen av enkelte emner eller problemer, noe som også viser seg i denne framstilling. Man finner lite av mer spesifisert redegjørelse for historikernes behandling av særskilte emner eller problemområder i nyere og nyeste tids historie. På den annen side er riktignok en rekke sentrale forskernavn fra eldre historie utelatt, men det har ikke vært mulig å gå forbi middelalderhistorikere som Marc Bloch eller Henri Pirenne.

Det er omtrent like selvsagt at en slik framstilling av et så enormt emne i all hovedsak må bygge på sekundærlitteratur og ikke på eget arbeid med historikernes verker. Forsåvidt ville det antakelig ikke vært noe avgjørende merarbeid for forfatteren å ha tatt eldre tids historie med i framstillingen. Resultatet av den valgte begrensning er en skjevhet i omtalen av forskningstemaer og forskere som er vanskelig å bestemme fordi den heller ikke er systematisk gjennomført.

Forfatteren vil i sin framstilling dels følge vitenskapsinterne linjer, dels analysere fagets »sammenheng med de socio-økonomiske strukturer«. Hun sier også at hun vil legge hovedvekten på historikernes praksis og ikke på deres teori. Det blir likevel i stor utstrekning spørsmål om

historikernes oppfatning av sit fag, de faglige normer, verdier og målsettinger som preger de ulike miljøer og retninger, altså langt på vei deres »teorier«.

Blant forfatterens sammenfattende synsmåter og formuleringer finner man nok enkelte som man kan sette et spørsmålstejn ved, som når hun f.eks. taler om »den moderne splittelse mellom ånd og materie, mellom sjæl og legeme« (s. 13), og i visse sammenhenger vil gjøre skillet mellom »idealisme« og »materialisme« til hovedgrunnlag for analysen. Man må vel også ta noen reservasjoner overfor bruken av begrepet »strukturfunktionalisme« som omfattende karakteristikk av en hovedtendens i etterkrigstidens historieskrivning. Jeg vil vel tro at dette begrep gir noe for spesifikke assosiasjoner i forhold til det meste av den historieskrivning det her er tale om.

Alment har jeg likevel ikke store innvendinger mot hennes framstilling. Det er selvsagt alt for lett innenfor et så stort område å peke på personer eller retninger som kanskje kunne eller burde ha fått mere plass eller vekt. Jeg kan f.eks. nevne »the new economic history« i USA, og særlig Robert W. Fogels arbeider. Det vil likevel ikke være rimelig å legge vekt på slike innvendinger.

Fagets samfunnsmessige sammenheng markeres av forfatteren bl.a. ved henvisningen til historiens funksjon »som myte, som legitimation«, og som grunnlag for kollektiv identitet, i 19. og 20. århundre først og fremst i nasjonal sammenheng, og for legitimering (eller kritikk) av statsdannelser og statlig politikk. Forfatteren legger stor vekt på betydningen av de to verdenskriger i vårt århundre og deres virkninger på historikernes problemorientering, likevel i hovedsak som retarderende i forhold til mer langsiktige utviklingstendenser, som dels er av vitenskapsintern art, dels knyttet til »socio-økonomiske faktorer«. Stort sett må man vel si at det er de vitenskapsinterne sammenhenger som trer sterkest fram, og som de mest interessante, mens de samfunnsmessige sammenhenger får en nokså skjematisk og abstrakt karakter.

Framstillingen av historieforskningens utvikling i det 20. århundre blir gitt med et tilbakeblikk på det 19. århundre i en innledning på ca. 60 sider. Dette er sikkert nok riktig og nødvendig, og denne del av framstillingen gir viktige og fruktbare synspunkter på utviklingen.

Først og fremst framheves gjennombruddet av »historismen« som en almen tendens til å betrakte samfunn og kultur »historisk«, dvs. i deres individualitet og utvikling, og historievitenskapens »profesjonalisering«, dvs. oppfatningen og institusjonaliseringen av faget som en virksomhet med faste krav til opplæring, kompetanse og arbeidsmetoder. Denne utvikling har en samlende frontfigur i Leopold von Ranke, som i utpreget

grad forener »historismens« krav om å forstå fortiden på dens egne premisser og de skjerpede kritisk-metodiske prinsipper, i en forskerholdning som kan karakteriseres som »objektivistisk«. Denne orientering står i denne videre utvikling i et stadig spenningsforhold til mer engasjerte og aktivistiske holdninger hos historikerne, slik det f.eks. trer fram hos den »preussiske« skole, med Droysen, Sybel og Treitschke.

Profesjonaliseringen av historien var del av en generell prosess som mer og mindre omfattet alle vitenskaper, og innebar som et vesentlig element oppfatningen av historien som en vitenskap på linje med andre, og en vilje til å utvikle faget i retning av større »vitenskapelighet«, etter mønster dels av naturvitenskapene, dels av de nye samfunnsvitenskaper. Denn »positivisme« er en sidestrømning til »historismen«, og gjør seg vel særlig gjeldende i den franske tradisjon, slik den i vårt århundre bl.a. manifesterer seg i Annales-skolen.

Et hovedtema i framstilling av historievitenskapens utvikling i vårt århundre er spenningen mellom den tradisjonelle politiske historie, med staten som ramme og med vekt på personer og hendinger, og en mer strukturelt orientert økonomisk, sosial eller kulturell historie. Den sistnevnte retning har også røtter og forbilder langt tilbake, selv om den tildels gjør seg gjeldende på siden av det akademiske historikerlaug i trangere forstand. I Tyskland finner man f.eks. ved overgangen til vårt århundre denne orientering først og fremst knyttet til den historiske nasjonaløkonomiske skole, med navn som Schmoller og Sombart, og hos sociologen Max Weber. I Frankrike fremmes et program om en strukturell eller »syntetisk« historie tidlig i århundret av historikere som Henri Berr, og den sosiale og økonomiske historieforskning får økende bredde og tyngde i melleomkrigstiden fram til det avgjørende gjennombrudd med Marc Bloch, Lucien Febvre og Annales. Virkningen av de to verdenskriger vil forfatteren i hovedsak se som retarderende i forhold til denne strømning, med en forskyvning av interessen mot diplomatisk historie og spørsmål om politiske aktører, avgjørelser, skyld og ansvar osv.

Forfatteren vil se et avgjørende skifte eller brudd i utviklingen omkring 1960, som først og fremst innebærer at en omfattende samfunnshistorisk orientering, med tyngdepunkt i sosial og økonomisk historie, får en dominerende betydning. Denne endring har en viktig sammenheng med et generasjonsskifte, og er i første rekke representert ved den yngre Annales-skolen i Frankrike, av de engelske marxister, som Thompson og Hobsbawm, og med Wehler og Kocka som ledende navn blant de vesttyske historikere.

Dette brudd eller gjennombrudd omkring 1960 vil forfatteren knytte til

Thomas Kuhns begreb om »paradigmeskifte«. Dette er vel noe problematisk i forhold til Kuhns egne synsmåter, som klart er fokusert på andre typer vitenskap enn historie og lignende humanvitenskaper. Kuhns forestilling om et skifte mellom perioder av »normalvitenskap« og perioder av »revolusjon« eller »paradigmeskifte«, er mindre egnet til å beskrive utviklingen i humanvitenskapene, som mere er i en tilstand av »permanent revolusjon«, med stadig strid om alternative grunnleggende »paradigmer«. Man kan også stille spørsmål om de brudd eller vekslende orienteringer man finner i historieforskningen egentlig har den dyptgripende karakter som Kuhn tillegger sitt begrep »paradigmeskifte«.

Disse synsmåter peker i retning av å legge hovedvekten på den grunnleggende kontinuitet i historievitenskapens utvikling, og i den sammenheng også på de vitenskapsinterne linjer i utviklingen som dominerende i forhold til skiftende eksterne impulser. Det er forøvrig viktig når man går inn på spørsmål om historievitenskapens eksterne relasjoner, at det ikke bare er tale om påvirkning den ene veien, fra »samfunnet« til vitenskapen, men også omvendt. Vitenskapen er ikke bare en passiv eller avhengig part i denne relasjon, heller ikke historieforskningen.

Ottar Dahl

BIRGITTE WÄHLIN (red.): Tidsopfattelse og historiebevidsthed. Studier i historisk metode 18. Århus, Antikva, 1985. 212 s.

Bogen inneholder 11 oplæg fra den nordiske fagkonferanse i historisk metodelære, Ølken 1983. Spørsmålet om tidsopfattelse og historiebevidsthed søges belyst gjennom bidrag fra forfattere med baggrund i forskjellige fagområder: *antropologi* (J. Friedman og A. Johansen), *filosofi* (S. Knuuttila), *historie* (R. Björk, A. Holmberg, Bernard E. Jensen og C. Juhl), *sociologi* (R. Alapuro og K. Tornes), *statsvidenskap* (Ø. Østerud) og *teologi* (S. Bjerg). Den faglige spredning er medvirkende til, at samlingen kommer vidt omkring inden for emnet og giver en række spændende perspektiveringer. Men den kan godt virke lidt uoverskuelig, og der savnes et register, der kunne lette oversigten. Det er dog muligt at udskille tre centrale problemkredse i diskussionen:

For det første søger en række af bidragyderne at redegøre for tids- og historieopfattelsen i forskellige epoker, kulturer og samfundsgrupper. Det er et fællestræk ved disse indlæg, at de søger at gøre rede for alternativer til eller forløbere for den moderne tolkning af tid som abstrakt, objektiv